

Doc. dr. sc. Vlatka Bilas
Sanja Franc, univ.spec.oec.

ZNAČAJKE REGIONALNIH EKONOMSKIH INTEGRACIJA NA PODRUČJU AUSTRALIJE I PACIFIKA

CHARACTERISTICS OF THE REGIONAL ECONOMIC INTEGRATIONS IN AUSTRALIA AND PACIFIC

SAŽETAK: Budući da je trend regionalnog integriranja u punom jeku, te se smatra izvorom ekonomskog rasta i razvoja, povećanja obujma trgovine, ulaganja i suradnje s ostalim zemljama, Australija aktivno sudjeluje u nekoliko regionalnih trgovinskih sporazuma u kojima je ili punopravni član (Sporazum o suradnji između Australije i Novog Zelanda - ANZCERTA i Forum za azijsko-pacifičku ekonomsku suradnju - APEC) ili s kojima surađuje (Savez država jugoistočne Azije - ASEAN). Važnost njenog sudjelovanja u regionalnim integracijama očituje se u poticanju ekonomske i političke suradnje, te međunarodne razmjene s brzorastućim ekonomijama svijeta kako ne bi ostala izolirana od globalnih trendova ili uskraćena u prilikama za ekonomski napredak. U radu se analiziraju sporazumi ANZCERTA i APEC s aspekta liberalizacije intraregionalne trgovine, liberalizacije kretanja proizvodnih faktora rada i kapitala, inozemnih izravnih ulaganja, osnovnih problema, dostignuća i učinaka samih sporazuma, te se analiziraju perspektive njihovoga budućega razvoja.

KLJUČNE RIJEČI: regionalne ekonomske integracije, Australija, Pacifik.

ABSTRACT: The vigorous boost of regional integrations, which are considered to be the source of economic growth and development, trade scope increase, investments and international cooperation, has prompted Australia to actively participate in several regional trade agreements as a full member (the Australia New Zealand Closer Economic Agreement - ANZCERTA and the Asia-Pacific Economic Cooperation - APEC) or as an associate (Association of Southeast Asian Nations Savez država Jugoistočne Azije - ASEAN). The significance of Australia's participation in the regional integrations is reflected in stimulating economic and political cooperation and international exchange with the fast growing world economies with the aim of keeping pace with the global trends and seizing opportunities for economic development. The paper analyses the ANZCERTA and APEC agreements in terms of the intreregional trade liberalisation, the liberalisation of the movement of labour and capital production factors, foreign direct investments, the basic problems, achievements and effects of the agreements, and finally examines the prospects of their future developments.

KEY WORDS: regional economic integrations, Australia, Pacific.

1. UVOD

Australija se može opisati kao paradoks izolacije i međupovezanosti. Smještena između Indijskog i Tihog oceana predstavlja najveći otok na svijetu, ali najmanji kontinent. Kopnena površina Australije obuhvaća 7,69 milijuna km² te predstavlja šestu zemlju svijeta po veličini /6/. Australija je jedno od najurbaniziranijih područja svijeta, a više od 80% stanovništva živi na obalnom području. Tri su razine na kojima australaska vlada djeluje: (1) federalna vlada, (2) šest zemalja i dva teritorija, te (3) 700 lokalnih vladinih tijela.

Ekonomski razvoj Australije ubrzan je početkom 20. stoljeća kada je stvoreno slobodno unutarnje tržište i usvojene mjere poticanja rasta stanovništva i imigracija. Nakon završetka dva svjetska rata u Australiji se povećava razina proizvodnje, te ubrzava ekonomski rast.

Budući da je trend regionalnog integriranja u punom jeku te se smatra izvorom napretka, povećanja obujma trgovine, ulaganja i suradnje s ostalim zemljama, Australija aktivno sudjeluje u nekoliko regionalnih trgovinskih sporazuma u kojima je ili punopravni član (engl. *Asia-Pacific Economic Cooperation* - APEC i *Australia - New Zealand Closer Economic Relationship Trade Agreement* - ANZCERTA) ili surađuje (ASEAN). Važnost njenog sudjelovanja u regionalnim integracijama očituje se u poticanju ekonomske i političke suradnje, te međunarodne razmjene s brzorastućim ekonomijama svijeta kako ne bi ostala izolirana od globalnih trendova ili uskraćena u prilikama za ekonomski napredak. U radu se analiziraju sporazumi ANZCERTA i APEC s aspekta liberalizacije intraregionalne trgovine, liberalizacije kretanja proizvodnih faktora rada i kapitala, inozemnih izravnih ulaganja, osnovnih problema, dostignuća i efekata samih sporazuma, te se analiziraju perspektive njihovog budućeg razvoja.

Rad je podijeljen u četiri dijela. Nakon uvodnog (prvog) dijela, u drugom dijelu se analizira Sporazum o suradnji između Australije i Novog Zelanda, a u trećem Forum za azijsko-pacifičku ekonomsku suradnju. Četvrti dio rada predstavlja zaključak provedenih analiza.

2. SPORAZUM O SURADNJI IZMEĐU AUSTRALIJE I NOVOG ZELANDA

ANZCERTA (engl. *Australia And New Zealand Closer Economic Relations Trade Agreement*), još poznat kao CER sporazum (engl. *Closer Economic Relationship* - CER) sklopljen je 1. siječnja 1983. godine između Australije i Novog Zelanda s osnovnom namjerom stvaranja slobodnog trgovinskog područja. Dogovoreno je ukidanje graničnih prepreka robnoj razmjeni do 1992. godine, a navedeni je cilj ostvaren i prije vremenskog roka, točnije 1990. godine kada su eliminirane sve carine i ostala kvantitativna ograničenja, te anti-dampinške mjere u trgovini robom. Ovim sporazumom su također zabranjene izvozne subvencije i poticaji, te su eliminirane administrativne i druge prepreke investicijskim tijekovima. Iako je Australija znatno veća, ekonomski i demografski, od Novog Zelanda (tablica 1), CER sporazumom se nastoji unaprijediti zajednička suradnja i ostvariti koristi za obje zemlje.

Tablica 1. Osnovni podaci o ANZCERTA-i

	Stanovništvo (000)	Stopa rasta stanovništva (%)	BDP* (mil. USD)	Stopa rasta BDP-a** (%)	BDP <i>per capita</i> (USD)
	2009.	2005.-2010.	2008.	2008.	2008.
Australija	21.292	1,07	1.032.991	2,10	48.253
Novi Zeland	4.266	0,92	126.492	(1,00)	29.879
CER	25.558	1,00	1.159.482	0,55	39.066

Izvor: UNCTAD baza podataka. Dostupno na: http://stats.unctad.org/Handbook/ReportFolders/reportFolders.aspx?sRF_ActivePath=P,1289&sRF_Expanded=,P,1289 [20. 07. 2010.].

*procjena **procjena

CER sporazum se smatra jednim od najjasnijih, najefikasnijih i s WTO-ovim pravilima najusklađenijih trgovinskih sporazuma na svijetu /13/. Nadalje, CER sporazum je dobio međunarodne pohvale za brzinu provođenja i opseg procesa liberalizacije /24/.

CER je nastao kao rezultat niza bilateralnih sporazuma između Australije i Novog Zelanda, uključujući i Sporazum o slobodnoj trgovini (engl. *New Zealand and Australia Free Trade Agreement*) potpisan 1965. godine, te Transtasmanijski sporazum o putovanjima koji je potpisan 1973. godine. Do sredine 1970-ih Sporazum o slobodnoj trgovini i ostali sporazumi rezultirali su ukidanjem carina i kvantitativnih ograničenja na više od 80% transtasmanijske trgovine. Međutim, budući napredak tih sporazuma bio je ograničen jer nisu sadržavali mehanizme daljnjeg smanjivanja zapreka, osobito uvoznih licenci koje je koristio Novi Zeland /13/. Nakon niza godina suradnje, 1980. godine prvi je puta uveden koncept „bliske ekonomske suradnje“ između Australije i Novog Zelanda. Koncept je označio uspostavljanje tješnje suradnje s ciljem ostvarivanja zajedničkih koristi i povećanja konkurentnosti.

Raniji sporazumi u regiji temeljili su se na principu „pozitivnog nabiranja“ prema kojem se nabrajaju robe uključene u sporazum o slobodnoj trgovini. Prednost CER-a je ta što se temelji na principu „negativnog nabiranja“ prema kojem su sve robe uključene u sporazum, osim onih posebno navedenih. Iako je početno i ovakav popis bio preopširan, te je iz slobodne trgovine isključivao gotovo 44% roba, vrlo se brzo skratio, te su dani kraći vremenski rokovi za ukidanje trgovinskih zapreka /26/.

Osnovni ciljevi sklapanja CER sporazuma uključivali su /10/:

- jačanje i širenje suradnje između Australije i Novog Zelanda,
- tješnju suradnju između zemalja potpisnica putem obostrano korisne ekspanzije slobodne trgovine,
- postupnu i progresivnu eliminaciju trgovinskih zapreka između zemalja potpisnica po unaprijed određenom vremenskom rasporedu,
- jačanje trgovine između zemalja potpisnica u skladu s pravilima pravedne konkurencije.

CER, osim što regulira bilateralnu trgovinsku razmjenu robama i uslugama, ujedno predstavlja krovni sporazum za pitanja proizvodnih standarda, prijevoza, carina i područje

poslovnog prava, te se smatra jednim od najotvorenijih i najuspješnijih trgovinskih sporazuma na svijetu. Nakon njegovog potpisivanja, trgovina u regiji se prosječno godišnje povećavala za oko 9% /7/.

Detaljna revizija trgovinskog sporazuma Australije i Novog Zelanda provedena je 1988. godine, u kojoj su vlade dviju zemalja međusobno pregovarale o subvencijama domaćoj proizvodnji. Odlučeno je da se pomoć proizvodnoj industriji treba izbjeći, osobito kada je riječ o područjima gdje bi se mogla ugroziti transtasmanijska konkurencija. Revizija navedenog sporazuma izvršena je ponovno 1992. godine te je rezultirala manjim modifikacijama, uključujući obvezu usklađivanja Zakona o provođenju poslova i poslovnim odnosima te Zakona o konkurenciji.

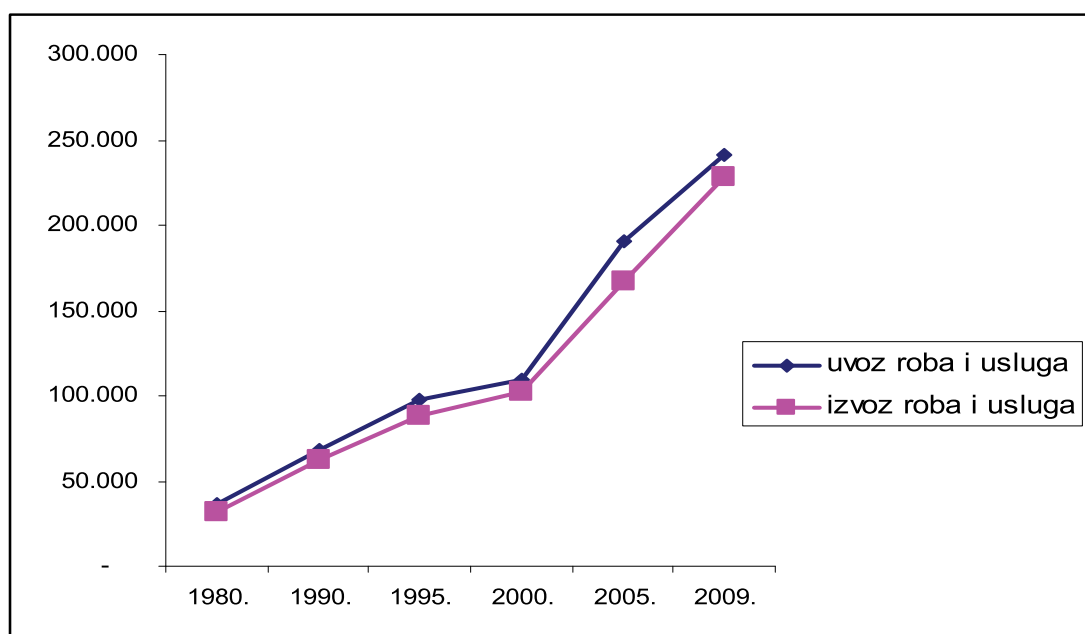
2.1. Liberalizacijski procesi u zemljama ANZCERTA-e

Sklapanje Sporazuma o slobodnoj trgovini između Australije i Novog Zelanda utjecalo je na intenziviranje procesa liberalizacije obiju zemalja. Iako je Australija znatno ranije počela smanjivati prepreke trgovini, nakon sklapanja sporazuma i Novi je Zeland krenuo njenim stopama, te je do početka 1990-ih postao jedna od zemalja s najbržom stopom provođenja reformi na svijetu. Tijekom posljednjeg desetljeća primjetan je trend porasta obujma trgovine ove integracije (slika 1).

Trgovinske politike ovih dviju zemalja prije sklapanja sporazuma o suradnji značajno su se razlikovale. Tako je Australija provela značajnu liberalizaciju trgovine 1973. godine kada su carinske stope na proizvodna dobra smanjene za 25% /24/. Značaj ovog smanjenja carina umanjila je prva naftna kriza i nestabilnost cijena nafte, što je uzrokovalo smanjenje ekonomske aktivnosti, te podizanje kvota. Daljnje smanjivanje carina provedeno je 1977. godine kao odgovor na devalvaciju australskog dolara i multilateralne trgovinske pregovore /12/. Sporazum sklopljen s Novim Zelandom označio je nastavak i produbljivanje liberalizacije trgovine puštanjem dolara da slobodno fluktuiraju, provođenjem deregulacije financijskog sektora, širenjem porezne osnovice, uvođenjem oštrijih zakona o konkurenciji i privatizacijom. Godine 1988. najavljen je nastavak smanjivanja carina za dodatnih 5% u većini industrija, isključujući poljoprivredu /24/. Azijska kriza započeta 1997. godine osjetno je smanjila australski izvoz, no ovaj je efekt bio kratkoročan, te je Australija pronašla nova izvozna tržišta, prije svega na području Europe. Australija ima raznoliku izvoznu bazu i poznata je kao izvoznik hrane, goriva i usluga obrazovanja. Neki od najvažnijih trgovinskih partnera su joj Kina, SAD i Singapur. Novi Zeland predstavlja sedmo najveće izvožno tržište roba i usluga Australije, odnosno čini 3,7% australskog izvoza i deveto najvažnije uvožno tržište /9/.

Za razliku od Australije koja je proces liberalizacije započela 1970-ih, Novi je Zeland značajnije reforme ekonomskih politika započeo tek nakon sklapanja CER sporazuma. Do tada je smatran jednom od najjače zaštićenih ekonomija svijeta. Provedene reforme uključivale su slobodno fluktuiranje deviznih tečajeva, ukidanje deviznih kontrola, deregulaciju financijskih tržišta, ukidanje uvoznih dozvola i smanjivanje carinskih stopa. Kao što je već navedeno, značajniji rezultati započetih reformi ostvareni su početkom 1990-ih godina kada je Novi Zeland proveo tržišne reforme brže od bilo koje druge zemlje svijeta /24/. Azijska je kriza utjecala i na gospodarstvo Novog Zelanda u smislu usporavanja rasta ekonomije kao posljedicu slabe produktivnosti i sporog rasta izvoza. Smatralo se da bi nastavak multilateralne liberalizacije pozitivno doprinio rastu i oporavku Novog Zelanda.

Danas izvoz čini značajan udio BDP-a Novog Zelanda, a veliki dio potrošnje namiruje se uvozom. Australija je njegov najvažniji trgovinski partner i oko 23% ukupnog robnog izvoza Australije odlazi u Novi Zeland /33/. U posljednjih nekoliko godina primjetan je trend rasta trgovine između Novog Zelanda i azijskih zemalja, osobito Kine, Hong Konga, Malezije i Singapura. Robni izvoz u Aziju povećao se s 8,5% u 1989. godini na 21% u 2009. godini /33/. Prema Smithu, porast izvoza Novog Zelanda pozitivno je koreliran sa stopom rasta izvozne destinacije /27/. Što se uvoza tiče, Novi Zeland najviše uvozi iz Australije, ali je primjetan porast uvoza u Novi Zeland iz Azije, osobito iz Kine koji je čak veći nego iz zemalja euro područja /33/.

Izvor: UNCTAD baza podataka, 2011.

Slika 1. Uvoz i izvoz roba i usluga ANZCERTA-e u mil. USD

Većina regionalnih integracija u okviru kojih je dogovorena slobodna trgovina uključuju posebna pravila podrijetla, a CER nije iznimka. U okviru ovog sporazuma usvojena su pravila podrijetla prema kojima se robe koje ostvaruju prava na preferencijalne carinske stope mogu podijeliti u tri kategorije /25/:

1. sirovine;
2. roba koja je u potpunosti proizvedena u zemlji, i to koristeći:
 - a. sirovine kojima zemlja raspolaže,
 - b. materijale u potpunosti proizvedene u jednoj (ili obje) zemlje članice,
 - c. materijale deklarirane kao vlastite sirovine zemlje;
3. roba koja je djelomično proizvedena u zemlji.

Svrha uvođenja pravila podrijetla je sprječavanje zlorabe sporazuma o slobodnoj trgovini od strane trećih zemalja nečlanica koje bi reeksportom kroz zemlju članicu zaobišle plaćanje carina i druge trgovinske zapreke.

Nadalje, u okviru CER sporazuma nije dogovorena potpuna liberalizacija kretanja kapitala i radne snage, ali postoje sporazumi i protokoli koji olakšavaju slobodnije kretanje. Transasmanijski sporazum o putovanjima postoji već dugi niz godina i u skladu s njim su stanovnici Australije i Novog Zelanda slobodni živjeti, raditi i posjećivati obje zemlje bez ikakvih ograničenja ulasku. Godine 1994. Australija je provela migracijsku reformu u skladu s kojom svi strani državljani moraju imati vizu za ulazak, a jedino stanovnici Novog Zelanda imaju poseban tretman u vidu dobivanja specijalnih kategorija viza uz predočenje putovnice. Australijski građani ne trebaju vizu prilikom ulaska u Novi Zeland. Uz navedeno, Protokol o uslugama bavi se i pitanjima vezanim uz slobodno kretanje ljudi unutar područja CER-a prema kojem je dozvoljeno slobodno kretanje i nacionalni tretman svih pružatelja usluga u okviru CER-a.

Što se slobodnog kretanja kapitala tiče, iako ne postoji formalan investicijski režim u regiji, obje zemlje ovise o priljevu inozemnog kapitala i međusobno predstavljaju značajne ulagače. Štoviše, Australija je tradicionalno ovisila o priljevima FDI za nadoknađivanje domaće štednje i razine domaćih ulaganja. Niti danas uloga FDI u australskom gospodarstvu nije manje važna. FDI pridonose ekonomskom rastu, izvozu i konkurentnosti pozitivno djelujući na blagostanje nacije /15/. EU, SAD, Velika Britanija, Japan i Novi Zeland jedni su od najvećih inozemnih ulagača u Australiju /15/.

Novi je Zeland također otvoren priljevima inozemnih ulaganja od kojih se očekuje pozitivan doprinos ekonomskom rastu i blagostanju. Unutar zemlje ne postoje značajne prepreke ulasku inozemnom kapitalu niti kretanju kapitala izvan zemlje. Međutim, nerijetko se upućuju kritike zbog postavljanja kontrole na određene vrste ulaganja. Tako je uspostavljen Ured za kontrolu prekograničnih ulaganja u Novi Zeland. Kontroliraju se sva ulaganja koja premašuju iznos od 52 milijuna USD i predstavljaju 25% udjela u domaćoj kompaniji, ulaganja u područja koja su klasificirana kao osjetljiva (primjerice, to su ruralna zemljišta veća od 5 hektara, zemljišta uz obalu mora ili rijeka i slično), te ulaganja u ribarstvo /14/. Ulagачi moraju proći svojevrstan test u kojem se preispituje područje i svrha ulaganja, te stupanj financijske odgovornosti. Osim navedene kontrole ulaganja, u Novom Zelandu ne postoje zapreke kretanju kapitala unutar i izvan zemlje, kao ni zapreke repatrijaciji profita. Stanje izravnih inozemnih ulaganja u Novi Zeland iznosilo je na dan 31. 3. 2009. ukupno 92,8 milijardi USD. Australija i SAD najveći su strani ulagači u Novi Zeland, a njihova ukupna izravna ulaganja u Novi Zeland iznosila su 2009. godine 41,6 milijardi USD iz Australije, odnosno 11,5 milijardi USD iz SAD-a /14/.

Nakon sklapanja CER-a priljevi FDI u obje zemlje naglo su se povećali i od tada kontinuirano rasli sve do početka globalne ekonomske i financijske krize 2008. godine (tablica 2).

Tablica 2. FDI tijekom u ANZCERTA-i u milijunima USD 1980. - 2008.

		1980.	1990.	2000.	2006.	2007.	2008.
Australija	priljevi	1.866	8.121	13.963	27.864	44.330	1.866
	odljevi	460	993	3.161	23.418	16.806	460
Novi Zeland	priljevi	334	1.685	1.347	7.758	2.494	334
	odljevi	71	2.363	610	501	3.234	71

Izvor: UNCTAD baza podataka. Dostupno na: http://stats.unctad.org/Handbook/ReportFolders/reportFolders.aspx?sRF_ActivePath=P,1289&sRF_Expanded=P,1289 [20. 07. 2010.].

2.2. Osnovni problemi i perspektive budućeg razdoblja ANZCERTA-e

Unatoč činjenici da su Australija i Novi Zeland imali vrlo sličnu administrativnu, ekonomsku, političku i društvenu povijest i na određen način ovise jedna o drugoj, problemi na putu k dubljoj integraciji postoje. Posebno se ističu domaće i međunarodne političke poteškoće obje zemlje. Čitava je regija politički diversificirana. Cilj CER-a je ojačati diplomatske odnose između zemalja članica.

Osim političkih pitanja, postoje problemi i na području ostvarivanja osnovnog cilja, ukidanja zapreka trgovini. Naime, CER-om su usvojena stroga pravila podrijetla prema kojima se određuje koja je roba podložna posebnom preferencijalnom carinskom tretmanu. Potrebna je revizija postojećih pravila podrijetla jer predstavljaju preveliko opterećenje izvoznicima u ovu regiju.

Nadalje, ranije je navedeno da su obje zemlje članice otvorene priljevima inozemnog kapitala. Međutim, Novi Zeland i dalje primjenjuje kontrole inozemnih ulaganja u određene sektore. Ulagачi moraju proći test kojim se preispituje svrha, cilj i financiranje projekta. Strani ulagači takvo testiranje mogu shvatiti kao prepreku ulasku u zemlju, te može djelovati demotivirajuće.

Vlade Australije i Novog Zelanda 2004. godine započele su s inicijativom formiranja jedinstvenog tržišta u svrhu promicanja poslovanja i razmjene u regiji putem harmonizacije procedura i regulacije. Kako bi poduprli navedenu inicijativu, vlada Novog Zelanda je identificirala četiri glavna cilja /7/:

1. smanjenje ograničenja,
2. poboljšanje poslovnog okruženja koordinacijom regulacija i zakona,
3. poboljšanje regulacijske efikasnosti,
4. stvaranje poslovnih prilika podupiranjem inovacija i industrije.

Inicijativa o jedinstvenom ekonomskom tržištu obuhvaća pet glavnih područja: (1) bankovni sustav, (2) zakone o potrošačima i konkurenciji, (3) računovodstvene standarde, (4) ulaganja i (5) zajedničko priznavanje vrijednosnica /7/.

S vremenom se planira uvođenje zajedničke valute u Australiji i Novom Zelandu, odnosno formiranje monetarne unije. Smatra se da bi zajedničko valutno područje osiguralo veću stabilnost s obzirom na fluktuacije australskog i novozelandskog dolara. Zajednička bi valuta bila politički prihvatljivija Novom Zelandu nego uspostavljanje valutnog odbora baziranog na australskom dolaru. Nadalje, zajednička bi valuta predstavljala čvrstu bazu za sustave valutnih odbora, koji pružaju potrebnu stabilnost dugoročnom razvoju otočnih zemalja južnog Pacifika /16/.

3. FORUM ZA AZIJSKO-PACIFIČKU EKONOMSKU SURADNJU

APEC (engl. *Asia-Pacific Economic Cooperation*) predstavlja udruženje u kojem sudjeluje 21 zemlja članica sa zajedničkim ciljem smanjenja trgovinskih zapreka i prepreka ulaganjima, olakšavanja razmjene roba, usluga i ostalih resursa, te jačanja ekonomske sura-

dnje. S obzirom na velike uspjehe APEC-a u budućnosti se planira i rasprava o mogućnosti slobodnog kretanja radne snage između zemalja članica. Tri su osnovna stupa djelovanja APEC-a /20/:

1. jačanje otvorenog multilateralnog trgovinskog sustava,
2. postizanje slobodne i otvorene trgovine, kao i investicijskih tijekova u Azijsko-Pacifičkoj regiji,
3. jačanje razvoja suradnje u regiji.

Korijeni ideje o osnivanju ove regionalne integracije sežu još iz 1960-ih godina kada je Japan predložio osnivanje pan-pacifičke organizacije za suradnju. Namjera tog prijedloga bila je jačanje uloge i položaja Japana u procesu regionalnog integriranja. Tijekom 1970-ih veliki utjecaj na razvoj regije imalo je osnivanje Udruženja zemalja jugoistočne Azije (ASEAN) koje je japanska vlada u potpunosti podržala. Krajem 1970-ih i početkom 1980-ih američka vlada je počela pokazivati interes za uspostavljanje suradnje s azijskim zemljama. Ovakva inicijativa od strane SAD-a, zajedno s utjecajem Japana i regionalnom suradnjom s Australijom rezultirali su formiranjem Pacifičkog ekonomskog odbora za suradnju (engl. *Pacific Economic Co-operation Committee* – PECC). Djelovanja u okviru PECC-a dala su dobru osnovu za osnivanje novog foruma za suradnju, APEC-a /20/.

APEC je osnovan 1989. godine na inicijativu tadašnjeg australskog ministra Boba Hawkea. U vrijeme osnivanja, APEC je imao dvanaest zemalja članica. Od toga je pet zemalja bilo klasificirano kao industrijske ekonomije (Australija, Kanada, Japan, Novi Zeland i SAD), šest je zemalja članica udruženja ASEAN (Malezija, Filipini, Singapur, Tajland i Bruneji) i Republika Koreja. U razdoblju od 1989. do 1994. godine, još se šest zemalja pridružilo APEC-u (Kina, Hong Kong, Tajvan 1991. godine, Meksiko, Papua Nova Gvineja i Čile 1994. godine). Nadalje, 1996. godine usvojeno je pravilo trogodišnjeg moratorija članstva. Čim je završilo to razdoblje, Peru, Rusija i Vijetnam su se pridružili APEC-u. Kriterij ulaska bio je zemljopisni položaj, odnosno zemlja kandidatkinja morala je pripadati području Tihog oceana, te imati bliske odnose i suradnju s postojećim članicama i prihvatiti cilj ostvarenja trgovinske liberalizacije do 2020. godine. Danas se APEC sastoji od dvadeset i jedne zemlje članice: Australija, Bruneji Darusalam, Čile, Filipini, Hong Kong, Indonezija, Japan, Kanada, Kina, Koreja, Malezija, Meksiko, Novi Zeland, Papua Nova Gvineja, Peru, Rusija, Singapur, SAD, Tajland, Tajvan i Vijetnam. Od vremena njegova osnivanja zamišljeno je da APEC djeluje prema načelu volontarizma, odnosno odluke zemalja nisu obvezujuće na supranacionalnoj razini. Sve se odluke unutar organizacije donose konsenzusom.

APEC regija obuhvaća vrlo diversificirane zemlje članice u pogledu veličine, stanovništva, ekonomske snage, strukture i obujma trgovine, te ostalih čimbenika. Regija obuhvaća 2,7 milijardi ljudi što je oko 40% svjetskog stanovništva. Ukupni BDP APEC-a iznosi oko 32 trilijuna USD, što čini oko 53% svjetskog BDP-a /18/. Analizirajući podatke u tablici 3 može se zaključiti da je najbogatija zemlja u okvirima APEC-a mjereno BDP-om *per capita* Australija, a slijede ju Kanada i SAD. Najsiromašnije zemlje u APEC-u su Papua Nova Gvineja i Filipini. Najvišu stopu rasta BDP-a ima Peru (9,8%). Iza nje slijedi Kina s prosječnom stopom rasta BDP-a u 2008. godini od 9%. Može se zaključiti da APEC objedinjuje najznačajnije, ali vrlo različite zemlje s obje polutke svijeta, te dvije od četiri najveće trgovinske sile svijeta, SAD i Japan.

Tablica 3. Osnovni podaci o APEC-u

	Stanovništvo (000)	Stopa rasta stanovništva (%)	BDP** (mil. USD)	Stopa rasta BDP-a*** (%)	BDP <i>per capita</i> (USD)
	2009.	2005.-2010.	2008.	2008.	2008.
Australija	21.293	1,07	1.032.991	2,10	48.252
Bruneji Darusalam	400	2,05	14.486	(2,50)	37.047
Čile	16.970	1,00	169.607	3,20	10.091
Filipini	91.983	1,82	168.601	4,60	1.865
Hong Kong	7.022	0,54	215.493	2,60	30.872
Indonezija	229.965	1,18	511.873	6,10	2.246
Japan	127.156	(0,07)	4.912.354	(0,60)	38.573
Kanada	33.573	0,96	1.498.303	0,50	45.166
Kina	1.345.751	0,63	4.348.303	9,00	3.291
Koreja	48.333	0,39	847.055	2,20	19.295
Malezija	27.468	1,70	221.964	4,60	8.197
Meksiko	109.610	0,99	948.476	1,40	9.964
Novi Zeland	4.266	0,92	126.492	(1,00)	29.879
Papua Nova Gvineja	6.732	2,37	7.892	7,20	1.217
Peru	29.165	1,16	128.619	9,80	4.471
Rusija	140.874	(0,40)	1.670.358	5,60	11.857
Singapur	4.737	2,51	175.749	1,10	11.857
SAD	318.750	0,96	14.558.108	1,10	44.955
Tajland	67.764	0,65	272.523	2,60	4.187
Tajvan*	23.004	-	390.591	0,10	17.017
Vijetnam	88.069	1,15	90.864	6,20	1.040
APEC	2.742.885	1,08	32.310.703	3,14	19.472.29

Izvor: UNCTAD baza podataka. Dostupno na: http://stats.unctad.org/Handbook/ReportFolders/reportFolders.aspx?sRF_ActivePath=P,1289&sRF_Expanded=P,1289 [20. 07. 2010.].

*podaci o broju stanovništva u Tajvanu odnose se na 2008. godinu; **procjena; ***procjena

Osnivanje APEC-a označilo je početak novog ekonomskog poretka Istočne Azije i Pacifika. Novi je pristup ekonomskoj politici temeljen na razvojnim interesima azijskih zemlja i njihovom uključivanju u otvoreni globalni ekonomski sustav. Od samih početaka, proces regionalnog integriranja temeljio se na principu slobodnog uključivanja, odnosno na ideji otvorenog regionalizma. Ovoj je regiji iznimno važno načelo otvorenosti zbog uspješnog provođenja brojnih političkih, društvenih i ekonomskih promjena. Sporazumi koji bi isključivali zemlje izvan APEC-a narušili bi političku i ekonomsku stabilnost, kao i sigurnost regije /5/.

Početa ideja o osnivanju APEC-a podrazumijevala je samo osnivanje neke vrste regionalnog foruma, te je u prvih nekoliko godina svog postojanja APEC imao problema s

jasnim identificiranjem ciljeva i strukture. Prvi značajniji rezultati ostvareni su sredinom 90-ih godina prošloga stoljeća kada su zemlje članice usvojile osnovna načela djelovanja: stabilnost, sigurnost i razvoj /19/. Također, velika se prekretnica dogodila 1994. godine kada su zemlje članice u Bogor (Indonezija) prihvatile tzv. Bogorovu deklaraciju, kojom su usvojeni ciljevi ostvarivanja trgovinske liberalizacije te liberalizacije ulaganja do 2010. godine za razvijene zemlje, te do 2020. godine za zemlje u razvoju.

Uz navedeno, kao važan događaj za APEC može se izdvojiti velika konferencija održana 1995. godine u Osaki /19/. Konferencijom u Osaki usvojen je akcijski plan koji je sadržavao neobvezujući okvir pravila za uspješno ostvarivanje Bogorovih ciljeva temeljen na načelima transparentnosti, nediskriminacije i suradnje. Akcijski je plan također sadržavao i niz drugih ciljeva nevezanih izravno uz Bogorovu deklaraciju.

Za razliku od drugih regionalnih integracija, APEC je izvozno orijentiran i ne uzrokuje skretanje trgovine između zemalja članica /5/. Budući da se APEC temelji na načelima otvorenog regionalizma, njegovo djelovanje ima posljedice ne samo na zemlje regije, nego ima i globalni utjecaj. APEC djeluje kao promotor načela djelovanja Svjetske trgovinske organizacije.

Najznačajnije dosad održane konferencije, sastanci i deklaracije kojima su ustanovljeni osnovni ekonomski ciljevi i načela djelovanja u okvirima ove integracije mogu se izdvojiti /3/:

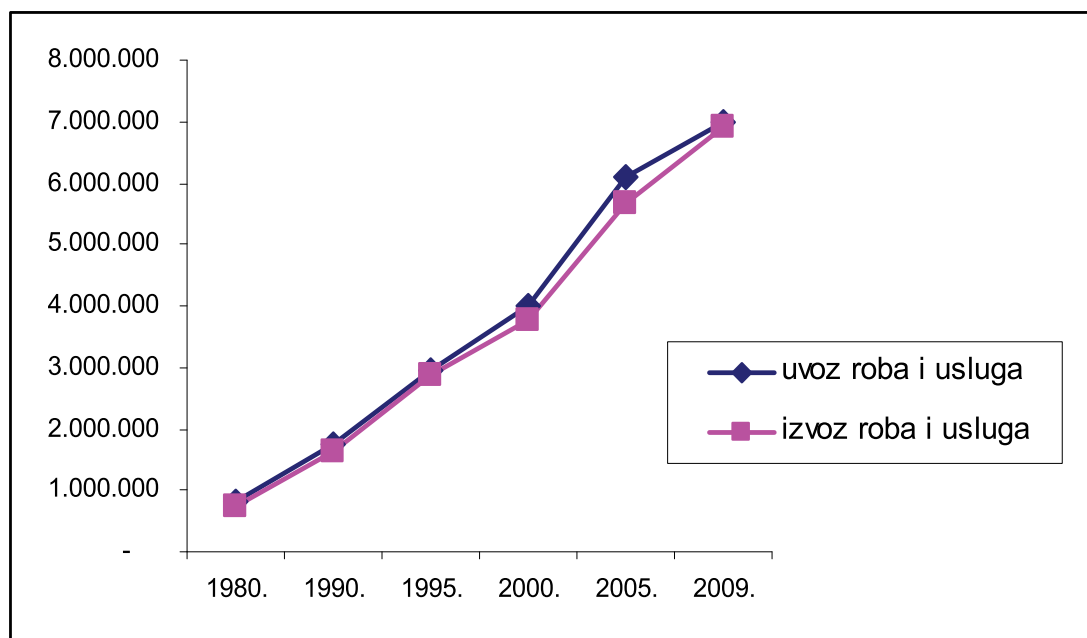
- sastanak u Canberri (Australija) 1989. godine, na kojem je osnovan APEC s početnih 12 članica;
- sastanak ekonomskih vođa 1993. godine u SAD-u kojim su usvojena načela sigurnosti, stabilnosti i razvoja;
- konferencija u Bogor (Indonezija) održana 1994. godine na kojoj je potpisana Bogorova deklaracija o ostvarivanju trgovinske liberalizacije i liberalizacije investicijskih tijekova;
- konferencija u Osaki (Japan) 1995. godine i usvajanje Osaka akcijskog plana;
- sastanak u Manili (Filipini) 1996. godine i usvajanje Manila akcijskog plana kojim su dogovoreni zajednički i individualni akcijski planovi ostvarivanja cilja slobodne trgovine;
- sastanak u Santiagu (Čile) 2004. godine na kojem je pokrenuta strukturalna reforma pet prioriteta područja: propisa, korporativnog upravljanja, javnog upravljanja, pravila konkuriranja, te jačanja ekonomske i pravne infrastrukture;
- sastanak u Busanu (Koreja) 2005. godine na kojem je APEC dovršio procjenu napretka trgovinske liberalizacije, te je utvrđeno da se prosječna carina u APEC regiji smanjila na 5,5%, što predstavlja velik napredak u odnosu na 16,9% 1989. godine;
- sastanak u Hanoi (Vijetnam) 2006. godine na kojem su ekonomski vođe poduprli Hanoi akcijski plan kojim su identificirani konkretni postupci i temelji za provedbu Bogorovih ciljeva, te je također utvrđeno da se proces trgovinske liberalizacije odvija prema planu;
- sastanak u Limi (Peru) održan 2008. godine na kojem su ekonomski vođe APEC-a donijeli Lima izjavu kojom se osvrću na probleme uzrokovane globalnom financijskom krizom i obvezuju na poduzimanje potrebnih ekonomskih i financijskih mjera za

ostvarivanje oporavka i stabilnosti, sprječavanje protekcionizma i podupiranje Doha razvojnog plana Svjetske trgovinske organizacije.

Unatoč problemima i kritikama koje je APEC primio na samim počecima djelovanja, danas ova organizacija predstavlja vjerodostojan okvir za koordinaciju i rješavanje problema regije kao i okvir za postizanje liberalizacije trgovine i ulaganja. Iako su postavljeni dugoročni ciljevi zahtjevni, zemlje članice se kreću u smjeru njihova ostvarivanja.

3.1. Liberalizacijski procesi u zemljama APEC-a

Više od dvadeset godina zemlje članice APEC-a predstavljaju grupu zemalja s najvećim uspjesima u smanjivanju trgovinskih zapreka. Azijsko-Pacifička regija može se opisati kao jedna od ekonomski najdinamičnijih regija svijeta. Nerijetko se naglašava da APEC nije trgovinska organizacija već organizacija za promicanje trgovinskih tijekova i suradnje, ne samo između zemalja članica, nego i u širem kontekstu. Povećanje trgovine i ulaganja u središtu su djelovanja APEC-a. Ciljevi trgovinske liberalizacije, postavljeni Bogorovom deklaracijom 1994. godine, osigurali su koherentnost trgovinskih politika i ekonomskih reformi unutar APEC-a. Iako je bilo kritika na račun dobrovoljnog, umjesto obvezujućeg prihvaćanja navedenih ciljeva liberalizacije, očito je da se oni uspješno ostvaruju, što dokazuje već navedeni podatak da su trgovinska ograničenja u petnaest godina djelovanja smanjena s početnih 16,9% na 5,5% /3/. Od trenutka osnivanja APEC-a ukupna trgovina regije porasla je za 395%, a BDP se utrostručio /29/. Liberalizacijom trgovine povećali su se i intraregionalni trgovinski tijekovi regije. Na slici 2. prikazani su trendovi uvoza i izvoza roba i usluga APEC-a u razdoblju od 1980. - 2009. godine.

Izvor: UNCTAD baza podataka, 2011.

Slika 2. Uvoz i izvoz roba i usluga APEC-a u mil. USD

Protekcioniistički režim je skup zato što podiže cijene dobara i usluga. Borba protiv protekcionizma podrazumijeva otvaranje tržišta kako bi se povećali tijekovi roba, usluga i kapitala među zemljama članicama i na taj način potaknuo ekonomski rast. U duhu borbe protiv protekcionizma članice APEC-a na sastanku u Peruu održanom 2008. godine obvezale su se da neće uvoditi nove zapreke trgovini i ulaganjima do kraja 2010. godine. Također su naglasile važnost zaključivanja Doha runde pregovora kao važnog elementa suzbijanja protekcionizma. Međutim, nedugo nakon sastanka, 18 zemalja članica prekršile su dogovor kojim je određeno da se neće uvoditi nove protekcioniističke mjere /32/. Zemlje koje su među prvima i u najvećem obujmu prekršile dogovor su sljedeće /32/:

- Rusija je uvela 24 nove protekcioniističke mjere.
- Indonezija je uvela 10 novih protekcioniističkih mjera uključujući i davanje 5,1 milijuna USD subvencija industriji obuće i 5 milijuna USD subvencija proizvođačima šećera.
- Kina je uvela najmanje 8 novih ograničenja slobodnoj trgovini, uključujući i novi slogan „kupuj kinesko“ koji daje prioritet lokalnim proizvodima.
- SAD je uveo 7 novih mjera ograničenja trgovine.

Brojne su studije pokazale da je izniman rast azijskih ekonomija ostvaren zahvaljujući trgovinskoj ekspanziji, povećanju otvorenosti, većoj štednji i investicijama. Predvidljivost i transparentnost carinskih procedura, kao i povećana diseminacija informacija o promjenama propisa i zakona mogu imati velik utjecaj na daljnji napredak regije i na ostvarivanje Bogorovih ciljeva /28/. Štoviše, pokazalo se da bi povećanje transparentnosti trgovinskih propisa i procedura doprinijelo povećanju intraregionalne trgovine, te da bi takvo poboljšanje bilo značajnije za trgovinske tijekove od primjerice, smanjenja *ad valorem* carina ili drugih trgovinskih zapreka /28/. Osim toga, pokazalo se da su temelj brzog rasta regije bile unilateralne reforme koju su provele zemlje članice. Takve reforme podrazumijevaju jednostrane inicijative kojima se utvrđuju pravila i okvir djelovanja pojedinih zemalja. Čak se 65% trgovinske liberalizacije u posljednja tri desetljeća temeljilo na unilateralnim reformama /32/.

Izravna inozemna ulaganja smatraju se temeljem ekonomskog dinamizma i održivog razvoja APEC-a. To je u skladu s jednom od osnovnih namjera osnivanja organizacije: liberalizacija trgovine i ulaganja, te olakšavanje poslovanja. Sve navedeno ima implikacije i na radnike u okviru regije. Regionalna suradnja na području društvenih pitanja mora u budućnosti uključiti i tržište rada. Više od 1,3 milijuna radnika predstavlja važan resurs regije i stoga moraju biti uključeni u proces integracije kako bi potpomogli ostvarivanje ekonomskog rasta i pravedne distribucije koristi /17/.

APEC je 2009. godine bilježio priljeve FDI u iznosu od 440 milijardi USD, što čini 40% ukupnih svjetskih priljeva, te odljeve u iznosu 580 milijardi USD, što je 53% ukupnih svjetskih odljeva FDI. Unutar APEC-a FDI priljevi kreću se od razvijenih prema zemljama u razvoju. Zemlje članice s nižim dohotkom štede otprilike 10% više nego što ulože /22/. Paradoksalna činjenica da slabije razvijene zemlje članice financiraju deficit tekućeg računa razvijenih članica dokazuje da nije manjak domaće štednje ono što ograničava ulaganja u regiji /22/.

Nadalje, udio regije kao izvora *greenfield* projekata u svijetu 2009. godine je iznosio 41%. Vrijednost prekograničnih spajanja i pripajanja iste je godine iznosila 103 milijarde USD, što je predstavljalo pad u odnosu na prethodnu godinu. Globalno je vrijednost spajanja i pripajanja također pala, i to za 65% /31/.

U okvirima APEC-a, SAD se ističe kao najveća primateljica FDI, a slijede Kanada i Kina. Isto tako SAD prednjači u iznosima odljeva FDI, a slijede Japan i Hong Kong (tablica 4). Papua Nova Gvineja, Bruneji i Novi Zeland su primili i uložili najmanje iznose FDI.

Tablica 4. Distribucija FDI tijekom u APEC-u 2009.

Raspon iznosa FDI (USD)	Priljevi FDI	Odljevi FDI
< 50 milijardi	SAD, Kina	SAD, Japan, Hong Kong, Kina
10 - 49 milijardi	Hong Kong, Kina Rusija, Australija, Kanada, Singapur, Čile, Meksiko, Japan	Kina, Rusija, Kanada, Australija, Koreja
1 - 9,9 milijardi	Tajland, Koreja, Indonezija, Peru, Vijetnam, Kineski Taipei, Filipini, Malezija	Malezija, Čile, Meksiko, Singapur, Kineski Taipei, Tajland, Indonezija
0,1 - 0,9 milijardi	Papua Nova Gvineja, Novi Zeland, Bruneji Darusalam	Peru, Filipini, Vijetnam
>0,1 milijarda	-	Bruneji Darusalam, Papua Nova Gvineja, Novi Zeland.

Izvor: UNCTAD World Investment Report (2010) Recent trends in FDI-APEC region. Dostupno na: http://www.unctad.org/en/docs/wir2010ch2_en.pdf [02. 09. 2010.].

Velik broj ekonomija u APEC-u ima individualne zakone vezane uz inozemna ulaganja koji nisu jasni i transparentni, te otežavaju slobodne tijekove kapitala. Upravo je zato APEC uložio mnoge napore u promicanje slobode ulaganja i olakšavanje poslovanja. Osim ciljeva trgovinske liberalizacije i slobode ulaganja, Osaka akcijski plan iz 2002. godine formulira vodič za razumijevanje investicijskih režima zemalja članica, a 2007. godine je izdano njegovo šesto izdanje. Također, 2008. godine kreiran je Akcijski plan za olakšavanje ulaganja koji nudi čitav niz akcija i mjera u skladu s načelima koja uključuju stabilnost ulaganja, sigurnost i zaštitu ulagača, predvidljivost i konzistentnost politika, te efikasnost ulagačkih procedura /31/.

Članice APEC-a primjenjuju kreirana, ali neobvezujuća načela o ulaganjima kao okvir procesa liberalizacije ulaganja. Navedena načela prije svega promiču nacionalni tretman ulagača. Zemlje članice su dodatno usvojile širok spektar inicijativa usmjerenih na primjenu nediskriminirajućih mjera kako bi se potakla ulaganja /11/. Smanjivanje zapreka FDI može donijeti mnogo koristi zemljama regije. No, pored smanjivanja vidljivih zapreka još je važnije smanjiti tzv. nevidljive zapreke koje uključuju nedostatke u politikama ili institucijama i onemogućuju ostvarivanje pozitivnih efekata na ekonomiju.

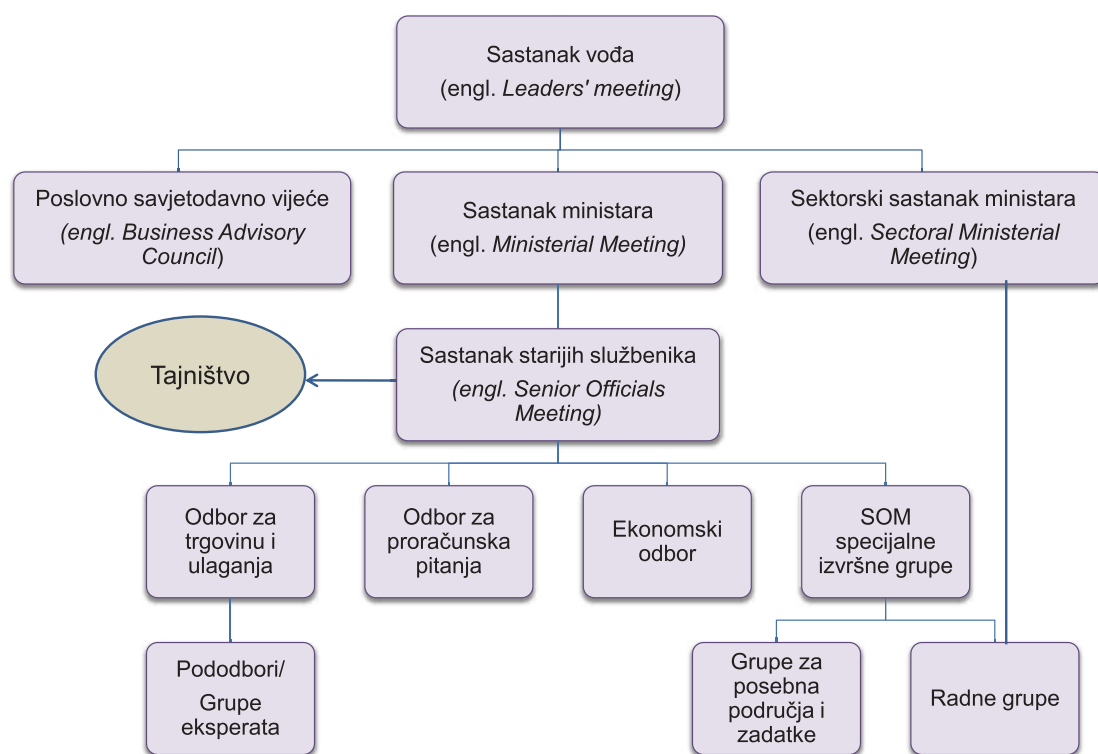
Kako bi se osigurala povoljna investicijska klima, zemlje APEC-a prepoznale su potrebu daljnjeg rada na više različitih područja koja uključuju /22/:

- potrebu daljnjeg smanjivanja prepreka domaćim i inozemnim ulaganjima,
- pomaganje zemljama u razvoju prilikom kreiranja politika o ulaganjima i provođenju reformi domaće ulagačke klime,

- osluškivanje stavova poslovnog svijeta o ulagačkoj klimi i izgradnji, te održavanje efikasnog dijaloga privatnih i javnih subjekata.

3.2. Institucionalni okvir i *monitoring* u APEC-u

APEC djeluje kao forum za suradnju, trgovinu i multilateralne ekonomske odnose. Zemlje članice poduzimaju samostalne i kolektivne odluke o otvaranju svojih tržišta i poboljšanju trgovinske razmjene. Odluke vezane uz djelovanje APEC-a donose se na Sastancima vođa, Sastancima ministara, te Sastancima starijih službenika (slika 3). Predsjedništvo nad organizacijom mijenja se svake godine.

Izvor: prilagođeno prema: APEC structure. Dostupno na: http://www.apec.org/apec/about_apec/structure.html [02. 09. 2010.].

Slika 3. Struktura APEC-a

Sastanak vođa organizira se jednom godišnje, obično u studenome, na kojem sudjeluju vođe zemalja članica, te zajedno ustanovljuju ciljeve organizacije i javno ih objavljuju. Najvažnije odluke se donose i potvrđuju na ovom sastanku. Prvi Sastanak vođa održan je 1993. godine u SAD-u na poziv tadašnjeg predsjednika Clintona.

Ministarski sastanci održavaju se češće i na njima se donose brojne inicijative i odluke koje se kasnije potvrđuju na Sastanku vođa. Na ovom sastanku sudjeluju ministri trgovine, prometa, financija, vanjskih poslova i sličnih područja. Najveći Ministarski sastanak je tzv. Zajednički sastanak ministara koji prethodi Sastanku vođa.

Godine 1993. APEC je osnovao Tajništvo u Singapuru. Sekretarijat se sastoji od glavnog direktora i 23 predstavnika zemalja članica.

Većina specifičnih pitanja vezanih uz ekonomsku situaciju regije rješava se na APEC-ovim sastancima radnih grupa. Mogu se izdvojiti neka najvažnija područja za koja su formirane radne grupe: ulaganja i trgovina, industrijska proizvodnja i tehnologija, razvoj ljudskih resursa, energetska suradnja, telekomunikacije, i tako dalje.

Savjetodavno vijeće za poslovne odnose sastoji se od tri člana svake zemlje članice. Zaduženo je za pružanje savjeta o implementaciji odluka APEC-a i ostalih specifičnih odluka s područja poslovanja.

3.3. Osnovni problemi i perspektive budućeg razvoja APEC-a

Općenito gledajući, APEC je u svoja dva desetljeća postojanja ostvario značajne uspjehe. Međutim, postoje problemi koji se kontinuirano pojavljuju vezano uz samo djelovanje. Može se reći da je APEC imao dvije različite faze djelovanja. Prva je uspješna faza brzog rasta u razdoblju od 1989. do 1997. godine, a druga je faza pada i stagnacije nastala nakon početka Azijske financijske krize 1998. godine.

Nakon definiranja osnovnih ciljeva liberalizacije trgovine i ulaganja, te poticanja poslovanja sadržanih u Bogorovoj deklaraciji, APEC je krenuo putem njihovog uspješnog ispunjavanja. Ipak, desetak godina nakon osnivanja i pojavom financijske krize napredak regije je usporen uslijed stvaranja političkog otpora daljnjoj liberalizaciji. Problem su dodatno povećala brojna ograničenja u obliku /20/:

- presporog ostvarivanja ciljeva,
- nedostatka jasno postavljenih prioriteta,
- nedostatka obvezivanja članica na poduzimanje daljnjih napora u procesu liberalizacije,
- slabo razvijenih metoda procjene procedura i reformi,
- nedostatka mehanizma koji bi službeno podupro zajedničke odluke članica organizacije.

Azijska financijska kriza pokazala je da se ekonomska reforma može postići samo ako su zemlje dobro pripremljene za nju. S obzirom da se APEC sastoji od različitih zemalja od kojih su neke slabo razvijene, dodatno se pojavio problem posjedovanja i razvijanja kapaciteta i resursa potrebnih za nastavak procesa globalizacije i regionalizacije rezultirajući još većim dohodovnim jazom između bogatih i siromašnih zemalja. Iako je ostvaren zamjetan napredak u implementaciji politika ekonomskog rasta i smanjenja siromaštva, uspjeh na području smanjivanja razlika u dohotku je skromniji.

Problemi organizacije najkraće se mogu opisati kao problemi nastali uslijed krize identiteta i krize kredibiliteta /23/. Kriza identiteta posljedica je nedostatka konsenzusa oko ciljeva organizacije. Ciljevi navedeni u Bogorovoj deklaraciji pokazali su se diskutabilnima s obzirom da je postojalo neslaganje zemalja članica oko glavnih načela djelovanja (liberalizacija trgovine i ulaganja i poticanje poslovanja s jedne strane, te ekonomska i tehnička suradnja s druge strane). Razvijene, industrijalizirane zemlje dale su prednost liberalizaciji trgovine i ulaganja, dok su slabije razvijene zemlje članice naglasile važnost ekonomske i

tehničke suradnje. Ovakva neslaganja onemogućuju APEC-u da jasno odredi zajedničke prioritete i plan akcije. Kriza kredibiliteta uglavnom je rezultat jaza između onoga što je predstavljeno kao vizija i onoga što je doista ostvareno. Nadalje, problemi kredibiliteta javljaju se uslijed prevelikih očekivanja članica. Tako se, primjerice, očekuje da će svaki sastanak vođa rezultirati nekim velikim otkrićem, idejom ili prekretnicom, što nakon dvadeset godina postojanja i održavanja sastanaka više nije moguće ostvariti u toj mjeri. Nerealna očekivanja još više produbljuju jaz između onoga što je realno ostvarivo i nerealnih želja.

Zemlje APEC-a doživjele su prvi velik zastoj gospodarskog rasta uslijed nastanka Azijske financijske krize, te ponovno kao posljedicu globalne krize započete 2008. godine. Regija se uspjela oporaviti od šokova uzrokovanih spomenutim krizama. Međutim, mnogi se slažu da će bez koordiniranog plana djelovanja vođenih centralizacijom birokratskih procedura zemlje članice i dalje biti podložne krizama. APEC bi trebao potaknuti vodeće ekonomije u regiji na reviziju postojećih ekonomskih mjera i politika, te im olakšati možebitno poduzimanje dodatnih mjera koje će i u budućnosti osigurati uspješno prevladavanje posljedica kriza. Na taj bi način slabije razvijene zemlje mogle učiti iz primjera i iskustava razvijenih članica. Potrebno je raditi na povećanju transparentnosti i ukidanju zapreka tijekovima inozemnog kapitala, osobito FDI.

Ranije je navedeno da APEC obilježava veliki broj stanovnika, razlike u prirodnim, kulturnim i povijesnim uvjetima, kao i razlike u razini dohotka. Sve navedeno otežava postizanje održivog razvoja i jednakosti u svim zemljama članicama. Postavlja se pitanje može li APEC opstati u budućnosti zadržavajući trenutni status „slabe (meke) organizacije“ ili se pristup i načela njegova djelovanja moraju promijeniti.

Nadalje, potrebno je provesti strukturne reforme koje bi trebale obuhvatiti ne samo područje trgovine i ulaganja već i probleme održivog razvoja APEC-a /2/. Kako bi se osigurao rast i održivi razvoj i poboljšanje životnog standarda potrebna je promjena strukture gospodarstva i usmjeravanje prema proizvodnoj i uslužnoj industriji, poboljšanje kvalitete ljudskih resursa i smanjenje stope rasta stanovništva.

Imajući širu sliku razvoja koja ide dalje od oporavka od spomenutih kriza, zemlje članice prisegnule su na djelovanje koje će usmjeriti Azijsko-Pacifičku regiju prema uravnoteženom i održivom razvoju. Kako bi se to ostvarilo članice su se složile oko sljedećih potreba /3/:

- osiguranje konzistentnosti fiskalnih, monetarnih, trgovinskih i ostalih politika s konceptom održivog rasta,
- izgradnja okruženja povoljnog za djelovanje privatnih poduzeća, ulaganje i inovacije,
- razvoj financijskih tržišta,
- razvoj malog i srednjeg poduzetništva,
- poboljšanje funkcioniranja tržišta rada,
- poboljšanje obrazovnog sustava.

4. ZAKLJUČAK

Nedovoljno bi bilo analizirati koristi i troškove regionalnog integriranja primarno na temelju trgovinskih efekata. Suvremeni integracijski sporazumi većinom se svode na

obveze vlada zemalja članica u odnosu na strane investitore, kapitalne tijekove, intelektualno vlasništvo, načine ponude različitih usluga i harmonizaciju brojnih zakona, odnosno pravno uređenje. Uspješna se regionalna integracija temelji na brojnim preduvjetima. Integracija mora biti vođena principima koji će osigurati kompatibilnost regionalnih i nacionalnih programa. Jedan od takvih principa je i pokušaj da se osigura provođenje regionalne strategije u istoj ideološkoj paradigmi kao i nacionalnih reformskih politika. Princip supsidijarnosti osigurava dijeljenje odgovornosti između zemalja i regionalnih integracija kako bi se poticao integracijski proces. Princip pragmatizma ili gradualizma polazi od činjenice da zbog asimetrija u razvoju među zemljama članicama integracija može nastajati gradualno, odnosno fazno.

Provedena analiza regionalnih ekonomskih integracija na području Australije i Pacifika, konkretnije Sporazuma o suradnji između Australije i Novog Zelanda, te Foruma za azijsko-pacifičku ekonomsku suradnju (APEC) je pokazala kako se značajke ovih regionalnih integracijskih sporazuma značajno razlikuju od nama bližih europskih integracijskih sporazuma. U prvom redu, radi se o plićim sporazumima, bez formalne ili sa slabom razinom institucionalizacije, bez vođenja zajedničkih politika zemalja članica ili značajnog harmoniziranja nacionalnih politika, potpune liberalizacije kretanja proizvodnih faktora i slično.

I Australija i Novi Zeland kao i zemlje Pacifika uviđaju potencijalne prednosti regionalnih integracijskih sporazuma i sukladno tome se uključuju u iste. Dok je to u slučaju Sporazuma o suradnji između Australije i Novog Zelanda manji problem, jer se radi o samo dvije zemlje članice, mada i one imaju poteškoća u međusobnom tješnjem povezivanju, održivost Foruma za azijsko-pacifičku ekonomsku suradnju je upitno. Radi se o vrlo heterogenoj integraciji, zemalja različitih veličina, ekonomske razine razvoja, kultura, jezika, u krajnjoj liniji i različitih ekonomsko-političkih prioriteta i ciljeva. Neke zemlje članice vide svoj interes u smislu produbljivanja trgovinskih odnosa s ostalim zemljama članicama, neke u smislu poticanja ulaganja, neke u smislu stjecanja kredibiliteta, neke čisto da ne ostanu po strani i bez određenih potencijalnih povlastica. U regionalnim sporazumima između zemalja s različitom moći pregovaranja, manje zemlje u razvoju strahuju da bi dublja integracija mogla postati instrument izvlačenja svih vrsta koncesija, ne samo u trgovini, od strane većih, moćnijih zemalja. Činjenica je da se manje zemlje moraju prilagoditi standardima razvijenih, bez obzira je li to u skladu s njihovim potrebama, uvjetima i mogućnostima. S obzirom na plitku, odnosno meku integraciju među navedenim zemljama, kao i intenziviranje integracijskih napora ovih zemalja u okviru nekih drugih, dubljih regionalnih ekonomskih integracija (ASEAN, NAFTA i druge), upitno je postojanje političke volje, a za neke zemlje i kapaciteta za sudjelovanje i produbljivanje obveza u okviru Foruma za azijsko-pacifičku ekonomsku suradnju.

LITERATURA:

1. APEC at a glance (2009) Dostupno na: http://www.apec.org/etc/medialib/apec_media_library/downloads/sec/pubs/2007.Par.0008.File.tmp/06_sec_Apec_glance.pdf [01. 09. 2010.].
2. APEC Economic Policy Report (2006), Ch. 2. Structural reform and sustainable development in the APEC region-emerging issues. Dostupno na: www.apec.org [02. 09. 2010.].

3. APEC outcomes and outlook 2009-2010. Dostupno na: http://publications.apec.org/publication-detail.php?pub_id=990 [01. 09. 2010.].
4. APEC structure. Dostupno na: http://www.apec.org/apec/about_apec/structure.html [02. 09. 2010.].
5. APEC's achievements and challenges today. APEC growth strategy high level policy, Round table, 2010, Beppu, Japan. Dostupno na: http://www.apec.org/apec/news___media/media_releases/20100807apecachievements.html [16. 07. 2010.].
6. Australia in brief. Dostupno na: http://www.dfat.gov.au/aib/island_continent.html [16. 08. 2010.].
7. Australia New Zealand Closer Economic Agreement (ANZCERTA) Australian Government. Dostupno na: <http://www.austrade.gov.au/ANZCERTA/default.aspx> [16. 08. 2010.].
8. Australia New Zealand Closer Economic Agreement (ANZCERTA), Ch. 1. Australian Government. Dostupno na: <http://www.austrade.gov.au/ANZCERTA/default.aspx> [16. 08. 2010.].
9. Australian government, Department of Agriculture, Fisheries and Forestry. Dostupno na: <http://www.daff.gov.au/market-access-trade/fta/anzcerta> [16. 08. 2010.].
10. Australia-New Zealand Close Economic Relations Trade Agreement (1995), Australian Treaty series 1983 No.2. Australian Government Publishing Service, Department of Foreign Affairs. Dostupno na: www.dfat.gov.au/geo/new_zealand/anz_cer/anzcerta1.pdf [16. 08. 2010.].
11. Bora, B. i Graham, E. (1997), Can APEC deliver on investments? Policy discussion paper No. 97/08. Centre for international economic studies, Australia.
12. Chand, S. (1999), Trade liberalization and productivity growth: time series evidence from Australian manufacturing. *The Economic Record*, 75 (228), str. 28. - 36.
13. Closer Economic Relationship, Australian High Commission. Dostupno na: <http://www.australia.org.nz/wltn/CloseEconRel.html> [16. 08. 2010.].
14. External sector, The Treasury dept. Dostupno na: <http://www.treasury.govt.nz/economy/overview/2010/nzefo-10-4.pdf> [16. 08. 2010.].
15. FIRB: Annual report 2008-09, Ch.4.-Australia's investment position. Dostupno na: <http://www.firb.gov.au/content/Publications/AnnualReports/2008-2009/Chapter4.asp> [16. 08. 2010.].
16. Garnaut, R. (2000), One system, two countries. Australia and New Zealand in the international community. Rad izložen na konferenciji Instituta vanjskih poslova Novog Zelanda, Wellington, 2000. Dostupno na: <http://www.rossgarnaut.com.au/Documents/One%20System,%20Two%20Countries%202000.pdf> [16. 08. 2010.].
17. Harcourt, T. (1999), APEC'S labor agenda: negotiating the future. A Paper by the International Labour Organisation. Dostupno na: http://193.134.194.11/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/--actrav/documents/publication/wcms_111432.pdf [02. 09. 2010.].
18. Lee, H. (2009), Trade Creation in the APEC Region: Measurement of the Magnitude and Changes in Intra-regional Trade since APEC's Inception. APEC policy support

- unit. Dostupno na: www.apec.org/etc/medialib/apec.../MeasureIntraRegTrade.pdf [01. 09. 2010.].
19. Liao, A., Liner, C. i Muller, S (2006), A bright future for APEC. Position paper for the round table discussion on January 27, 2006. Dostupno na: <http://hei.unige.ch/sections/sp/courses/0506/dupont/roundtable/Bright%20future%20for%20APEC.pdf> [01. 09. 2010.].
 20. McKay, J. (2002), APEC successes, weaknesses, and future prospects. *South Asian Affairs* 2002, str. 42. - 53.
 21. Ministry of foreign affairs and trade (2005), The Australia-New Zealand Closer Economic Relationship booklet. Dostupno na: <http://www.mfat.govt.nz/downloads/trade-agreement/australia/australia-booklet.pdf> [16. 08. 2010.].
 22. Nixon, R. (2007), Improving the investment climate in APEC economies. Dostupno na: www.treasury.gov.au/documents/1221/PDF/03_climate.pdf [02. 09. 2010.].
 23. Park, S.H. i Lee J.Y. (2009), APEC at a crossroads: challenges and opportunities. *Asian perspective*, 33 (2), str. 97. - 124.
 24. Petersen, E. H. i Gounder, R. (2003), Closer economic relations between Australia and New Zealand: specialisation, competitiveness, complementarity. *Economic Papers*, 22 (3), str. 20. - 34.
 25. Rules governing entitlement to preferential rates of duty for trans-Tasman trade, Joint Australia/New Zealand Customs Information Booklet. Dostupno na: www.customs.gov.au/webdata/resources/files/origin3.pdf [16. 08. 2010.].
 26. Scollay, R. (2003), Economic impact of RTA's in Asia and Pacific, rad pripremljen za ESCAP sastanak o regionalnim trgovinskim sporazumima u Aziji i Pacifiku, održanog u Bangkoku, 30. - 31. siječnja 2003. Dostupno na: www.pecc.org/publications/papers/trade-papers/1_SII/3-scollay.pdf [16. 08. 2010.].
 27. Smith, M. (2004), GDP-12 The Bank's measure of trading partner demand. Reserve Bank of New Zealand Bulletin, 67 (4).
 28. Taylor, J. B. i Wilson, J. S. (2010), The APEC agenda going forward: transparency, regulatory reform & private sector collaboration. The World Bank research, Washington, DC.
 29. The Department of Trade and Foreign Affairs (2008), The APEC Region Trade and Investment 2008, Australia. Dostupno na: <http://www.dfat.gov.au/> [05. 09. 2010.].
 30. UNCTAD baza podataka. Dostupno na: http://stats.unctad.org/Handbook/ReportFolders/reportFolders.aspx?sRF_ActivePath=P,1289&sRF_Expanded=P,1289 [20. 07. 2010.].
 31. UNCTAD World Investment Report (2010), Recent trends in FDI-APEC region. Dostupno na: http://www.unctad.org/en/docs/wir2010ch2_en.pdf [02. 09. 2010.].
 32. Van Gelder, A. i Cox, T. (2009), Combating protectionism and boosting growth at APEC, 2009 Singapore summit. Dostupno na: <http://sustainabledev.org/wp-content/uploads/2009/11/APEC20091.pdf> [01. 09. 2010.].
 33. Zhang, Y. V. (2009), The evolution of New Zealand's trade flows. Reserve Bank of New Zealand Bulletin, 72 (4).